

„Krvežíznivá vizáž“ vlka byla popsána desítkami autorů. Většina z nich však skutečného vlka nikdy neviděla

VLCÍ cesta

V představách široké evropské veřejnosti ještě nedávno splyvala podoba vlka s obrazem německého ovčáka (lidově nazývaného vlčák). To je však představa jen velmi vágní. Vzpomeňme jen na staré filmové adaptace románů Jacka Londona, v nichž jsou hrdinové putující zasněženou severskou krajinou ohrožováni smečkami vlků. Kde však vzít ochočené a vycvičené vlky a nekrást... Jejich role zastoupili právě němečtí ovčáci. A je to vidět. Dnes už až groteskně. Jiný pohyb, štěkot, nepřírodní zaúhlení zadních končetin, jiné masky obličejů... Probůh, nic proti německým ovčákům, ale v souvislosti s „filmovými vlky“ prostě: nevydařená „kopie“.

Na Aljašce je za věrnou kopii vlka obecně považováno jiné psí plemeno - aljašský malamut. Ani toto srovnání však nemů-

žeme brát doslovně. Biolog a spisovatel Barry Holstun Lopez provedl srovnávací měření samců aljašských malamutů a imobilizovaných samců vlků z oblasti vlčí populace jižně od Alaska Range v údolí řeky Susitna. Při porovnání vyšly Lopezovi tyto základní zobecněné rozdíly: hlava vlků byla širší, delší a větší. Vlci i malamuti měli prakticky stejný - půlmetrový - obvod krku, ale malamuti měli o několik centimetrů širší hrudník. Vlci byli v průměru o pět centimetrů vyšší, měli o osm centimetrů delší nohy a o dvacet centimetrů delší tělo. Vlčí ocas byl delší a nikdy neměl tendenci stáčet se nad hřbet (což je typickým znakem esky-máckých tažných psů). Vlčí stopa byla přibližně dvojnásobně tak velká než stopa psů. Přitom všechna měřená zvířata vážila zhruba čtyřicet pět kilogramů.

„Jistěže se v Německu, ve Švýcarsku a ve Francii uchovávají za sto let mezi kombajny a jako rakovinné buňky bujícími městy ještě divoká zvířata. Ale jen jeleni, srnci, zajáci a bažanti, tj. vlastně domácí zvířata bez stáje, „divoká zvířata“, která se svým životem přizpůsobila mlátičkám a kombajnům a přeletí rychle jako šipka naše dálnice... Jak vypadala nádherná, volná divoká Evropa nebo Severní Amerika kdysi, kdy lesy rostly, jak chtěly, kdy vlci, rysi a pumy (tedy nikoli lidské ručnice) udržovali v rovnováze lesní jeleny a losy – to nemůže už dnes obdivovat žádný Evropan, dokonce ani v nejzapadlejším koutku těchto území.“ *Bernhard Grzimek: Ztracený ráj divokých zvířat*

Při hledání pravé podoby vlka nám často nepomůže ani studium starší „odborné“ literatury. Například takový „malý Brehm“ může být pramenem zábavy a povyražení, ale těžko pramenem seriózních poznatků a znalostí. V kapitole

o vlčích se dočteme: „Nejbližší příbuzný psův jest vlk (canis lupus), jeden z neškodlivějších dravců, který pro svou úžasnou žravost mnohdy působí ve stádech ohromné škody. Jest zvící velikého psa a liší se od něho zejména vychrtlým tělem, staženým břichem, vyschlými nohami, úzkými tlapami, huňatým, dolů svislým ohonem, vytáhlou a špičatou mordou, širokým čelem šikmo dolů spadajícím, šikmo položenými očima a vždy vzpřímenými ušima. Srst jeho jest obyčejně barvy bledě šedožluté s černavou promíchané; na spodní straně těla jest barvy světlejší, často bělavošedé.

Než barva srsti jeho není stále stejná, nýbrž mění se; v létě přechází více do červenava, v zimě více do žlutava, na severu do bělava, v krajinách jižních více do černava. Průměrně stáří vlka jest patnáct až dvacet let. Žije v mírném a studeném pásmě v Evropě, Asii a Americe. Člověku se vyhýbá a napadá ho jen tehdy, když má veliký hlad. V krajinách obydlených vlk jest zbabělý a bázlivý a leží po celý den v nejhustším kroví; teprve v noci se potuluje, aby polapil zvěřinu neb zvíře domácí. Při svém loupění jest velmi opatrný. Běhá sice rychle, ale rychlost jeho nevyrovná se přece rychlosti rychlonohých zvířat lesních, například rychlosti jelena. Proto vede se mu zvláště v zimě velmi špatně. Tu však také odkládá svou obyčejnou bázlivost a vniká do ovčínů, ba tu také nezřídka napadá osamělého člověka.“ Ó, jaká hrůza...

Ani naše povrchní znalost vlčího vzhledu, jak jej známe při letmém pozorování exemplářů chovaných v zoo, nemusí nutně odpovídat skutečné podobě zvířat žijících svým přirozeným způsobem v domovském biotopu. „V zoologických zahradách vlci často působí jako vychrtlá neforemná zvířata, což je způsobeno nedostatkem pohybu,“ tvrdí specialista na rysy, medvědy a vlky Ludvík Kunc.

„Každý z nás vlka někdy viděl, v zooparku, na fotografii, v přírodopisném dokumentu v televizi, na ilustraci v knížce, ale „skoro nikdo si neuvědomuje, jak vlastně vlk vypadá,“ vysvětluje Američanka Lois Crislerová, která s vlky spojila významnou část svého života. Na konci padesátých let dvacátého století pobývala se svým manželem na Aljašce na jižním úpatí Brooksova pohoří (poblíž Bettles Fieldu), kde natáčeli přírodopisný film o životě karibů a jiných aljašských zvířat. Do jejich života vstoupila vlčata, o která se manželé Crislerovi starali a která před jejich očima vyrostla v nádherné dospělé vlky. V kouzelné knize V arktických pustinách (v originále Arctic Wild), kterou

Lois Crislerová o společné manželské filmové výpravě napsala, se dočteme: „Vlk je ve skutečnosti štíhlý a vypadá nepřekonatelně aristokraticky. Má dojemně milý obličej. Vlk má celou postavu štíhlou a je plavý a půvabný jako kočka. Jeho tělo je dlouhé a nese se vysoko na dlouhých nohou. Jeho tlapy a nohy se nepodobají psím. Nohy jsou „nervní“ spleť žil a šlach. (Slovem „nervní“ chci říci, že jsou aktivní, že jsou odshora až dolů živé a citlivé.) I jeho tlapy jsou nervní, nejsou to jen pracky jako většina psích tlap, ale mají dlouhé a roztažené prsty. Triggerova přední tlapa zanechávala za sebou stopu, která byla stejně dlouhá a skoro stejně roztažená jako stopa mé dlouhé ruky. I nejpůvabnější psi vypadají vedle vlka jako ze dřeva. Zdá se, že vlci mají v sobě ušlechtilost a elegantní ohebnost, kterou psi staletým pěstováním ztratili. Při pohybu se vlní - plynou. Jejich páteř se i při chůzi jemně vlní do stran. A jak dovedou skákat! Vyskočí do výšky - přímo vzhůru - celí zjezení a rozevlatí až ke špičce ohonu. Dopadnou rovně dolů. To je jejich způsob, jak se zúčastňují všeobecného veselí. Vyskočí, jako by je někdo seshora vytáhl

za ramena udičkou. Nebo vyskočí kolmo vzhůru, takže ve vzduchu stojí zpřímá; to je „pozorovací skok“. Nebo skáčou do stran. Nebo dozadu. Nebo se ve vzduchu stočí do klubička a tento neuvěřitelný čin zakončí fioriturou - hrud' přitisknou k zemi, roztáhnou tlapy a pohodí nenapodobitelným vlčím způsobem blesku rychle hlavou. Hlava je rovněž štíhlá a dlouhá. Co se na vlkovi nejméně podobá psovi, je jeho ohon. Jeho ohon běží, jeho ohon myslí, vyjadřuje jeho náladu a dokonce ho usměrňuje. „Jejich ohon běží stejně jako jejich páteř,“ všiml si Cris. Vlčí ohon se vznáší. Jediné postavení, které ohon nikdy nezaujme, je prohnuté postavení vzhůru jako u tažného psa... Čím je vlk veselější, tím výše nese ohon. Stačí jeden pohled na jeho ohon a poznáte, jakou má vlk náladu. Když je vlk v dobré náladě, je pro jeho ohon typické, že se nese 3 cm vodorovně a pak spadá dolů. Člověk dokáže slovy přesvědčit ohon zasmušilého (pozn. aut. - ochočeného) vlka, aby zaujal tuto pozici. Vlci (pozn. aut. - ochočení) ohromně reagují na hlas, který je upřímně veselý. Protože vlci mají ohon dokonale „všestranně uvolněný“, vrtí jím trochu jinak než psi. Vrtí ohonem přibližně při stejných příležitostech, ale nenamáhají se a začnou vrtět jen kořenem ohonu. Ostatní část ohonu se pohybu poddává a vlaje malátně delstartovským gestem, přičemž špička vlaje k západu, zatímco kořen jde k východu. Když vlk vyřadí ohon z provozu, dochází k naprostému uvolnění; ohon visí jako velký trapez, ovládaný pouze větrem a přitažlivostí zemskou. Na druhé straně používá vlk svého ohonu velmi intenzívně a uvědoměle jako páteř nohy. Vlk třeba silně plácne ohonem po hřbetě jiného vlka, který běží vedle něho. Nohou používá stejným způsobem, to znamená v pra-

Levá přední a levá zadní stopa vlka evropského (1, 2), stopní dráha klusajícího vlka - čárování (3), prchalí vlk zanechává lichoběžníkové obrazce (4, 6), klusající vlk (5).

Pokus o portrét Díl 3.

Odlitek stopy německého ovčáka (vlevo) a kanadské vlčice (vpravo)

vém úhlu. Vlk dokáže položit nejen přední, ale i zadní nohu druhému vlkovi na hřbet stejně pádně a stejně snadno jako člověk paži. Právě tak umí prudce vyrazit přední tlapou dozadu. Když projde dveřmi, které si právě otevřel, dokáže je za sebou rozevřít dokořán, jako by to člověk udělal rukou.“

Ani vlčí hrud' se nepodobá hrudi psí. Z profilu je klenutá, zepředu však velmi úzká. I velký vlk má mezi předními nohama jen velmi úzkou mezeru, čímž ještě více vyniká dojem vlčí štíhlosti a graciózní elegance. Zkrátka a dobře vlk se mezi těžkopádnějšími psy vyjímá jako Cindy Crawfordová v nedbalkách mezi obtloustými trhovkyněmi v tepláčkách a vlnáčích.

Rozhodně není možno opomenout ani vlčí oči. Pohlédli jste již někdy vlkovi do tváře a zachytili jeho pohled? Už bylo popsáno mnoho stran líčících ďábelský vlčí pohled, plný krutosti, divokosti a krvežíznivého žáru. Zachytili však pisatelé oněch řádek vůbec skutečný vlčí pohled, nebo se nechali unášet jen vlastní fantazií odkojenou pověstmi, báchorkami a mýty? Vlčí oči jsou zvláštní. Poněkud šikmé a světlejší než tmavohnědé oči většiny našich psů. Jako by do kapek jantaru, vyvrženého vlnami na opuštěnou pláž Baltického moře, zasvitlo zimní slunce. Na rozdíl od psů pozorují vlci rádi a často oblohu, ať již sledují dravce kroužící ve větrných proudech, či plynoucí oblaka. („Vlci se dovedou dívat vzhůru. Vlčice upjala proslavený vlčí pohled na

ptáka ve vzduchu.“ Lois Crislerová: V arktických pustinách)

Úvaha o kvalitě vlčích smyslů snad tak docela nepatří k vlčímu portrétu, rozhodně však patří k vlkovi. Právě dokonale rozvinuté smysly dělají z vlka obdivuhodného lovce i velmistra umění přežít. Vlčí zrak patrně nepatří k nejsilnějším stránkám této největší psovitě šelmy, i když i on samozřejmě vlkovi naprosto dostačuje. Vědci se dlouho přeli, zda vlk (a samozřejmě tedy i pes) vidí, či nevidí barevně. K rozluštění této záhady bylo realizováno mnoho důkladných vědeckých projektů (a prý stále ještě není ten-

Klusající vlk „čaruje“

to problém definitivně vyřešen). Nicméně se v poslední době vědci jednoznačně kloní k názoru, že vlk barvy rozeznává, i když pro něj mají mnohem menší význam než pro lidi. Módní trendy vlci nesledují, dokonale si vystačí s vlastním kožichem. Vlci, kteří svou kořist loví nejčastěji v noci, vnímají především siluetu pozorovaného objektu a rychlost a směr jeho pohybu.

Smyslem, který příroda u vlků dovedla k dokonalosti, je bezesporu sluch. Vlci totiž slyší zvuky velmi dobře až do frekvence 26 kHz (což je samozřejmě daleko nad rozsahem sluchu lidského). V takovém pásmu vydávají zvuky netopýři a delfini. Tak trochu zůstává záhadou, co si vlci s vysokofrekvenčními informacemi vlastně počnou. Vlci rozlišují mezi zvuky jednotlivých tónů v rozsahu 10 až 15 kHz, a to jim určitě významně pomáhá přesně lokalizovat pod sněhovou pokrývkou hlodavce, kteří jsou v dobách nouze významnou složkou vlčího jídelníčku. Někteří ruští biologové, kteří se na psovitě predátory specializují, dokonce tvrdí, že vlci loví častěji podle zvuků než podle pachů a že dokonalost jejich zvukového rozlišování činí z jejich sluchu nejdokonalejší vlčí smyslový orgán.

Za ten je však většinou zoologů považován čich. („Obyvatelé Divočiny však rádi vědí, co jejich sousedé dělají. Strkají jeden druhému do jeho záležitosti nos se zvědavostí, která předčí zvědavost nejnekovstějších lidských osad. Vědí, kdy se narodí u sousedů potomstvo a jak prospívá, protože jejich rozumové ústrojí je mnohem lepší než naše. Jediné čichnutí k podvečernímu vánku může jim říci daleko více, než dokáže povědět člověku odstavec v novinách. Na cestě upuštěná kost nebo hromádka peří pod keřem mohou být plny důkazů o novinkách.“ H. Mortimer Batten: Vlčí stopou) Nikdo přesně neví, co vlk dokáže svým citlivým nosem zachytit, ale je jasné, že významně nereaguje na výrazné pachy, které zachytí i lidských čich. Je však schopen rozlišovat mezi mnoha pachy podobnými, které pro něj znamenají stovky důležitých informací. Varují před nebezpečím, identifikují a lokalizují potenciální kořist, „čtou“ terén zahalený noční temnotou. Vlk nejenže dokáže čichem rozlišovat jemné detaily, ale má i čichovou paměť, která se mu stala významným pomocníkem při vnímání jeho vlčího světa. Někteří biologové se domnívali, že dlouhý vlčí nos byl výsledkem přírodního výběru kvůli maximální citlivosti k pachům. Reálnější však patrně bude, že se tak vyvinul kvůli potřebě mít veliké a silné čelis-

ti, které jsou nejnebezpečnější vlčí zbraní.

V minulé kapitole jsme si slíbili, že si povíme něco o pobytových znacích, na něž můžeme se štěstím narazit, pokud se ovšem pohybujeme v krajínách obývaných vlky. Tedy o vlčích stopách a o vlčím trusu. („Nikdy nepodceňujte stopy! Vždycky člověka potěší a vzbudí v něm dojem, že krajina je zabydlena.“ Lois Crislerová: V arktických pustinách) Vlčí stopa připomíná otisk tlapy velkého psa, kdo však na ni poprvé narazí, je ohromen její velikostí. Ve své knize Nedělejte poplach (v originále *Never Cry Wolf*, Montreal 1963) to výstižně popsal významný kanadský biolog a úspěšný spisovatel Farley Mowat. (Knižka *Nedělejte poplach* vyšla v českém překladu v roce 1968 a pod názvem *Vlci* v roce 1997.) Mowat o svém prvním setkání s vlčími stopami v keewatinské tundře na západ od Hudsonova zálivu píše: „Terén byl zpočátku drsný a skalnatý a potřeboval jsem mnohem více času než vlk, abych ušel příslušnou vzdálenost, konečně jsem však zlezl nízký vrcholek, kde jsem vlka naposledy viděl. Předemnou se prostíralo rozsáhlé subarktické rašelinště, vhodné pro stopování; a také jsem téměř okamžitě našel stopy, vedoucí přes čokoládově zbarvenou rašelinovou pláň.

Správně bych se měl radovat, ale nějak se mi to nedařilo. Na první setkání s otisky vlčích tlap jsem nebyl zcela připraven. Něco jiného je číst v učebnici, že stopy polárního vlka měří v průměru šest palců (1 palec = 2,54 cm, pozn. aut.), a něco jiného je vidět ty stopy před sebou. V tu chvíli je v tobě nadšení pramálo. Mamutí stopy předemnou a čtyřicetipalcový krok napovídaly, že zvíře, které jsem hodlal stopovat, je velké asi jako hnědý medvěd.“

Přední končetiny vlka jsou opatřené pětiprstými tlapami, ale poněvadž je palec vysoko, jsou na otisku stopy vidět zře-

telně pouze čtyři prsty s mohutnými podlouhlými prstovými mozoly, na něž nasedají silné drápy. Zadní končetiny jsou pouze čtyřprsté, mají podobný tvar jako přední tlapky, jsou však i pro „stopovacího laika“ o poznání kratší a především užší. Otisky bříšek dvojice prostředních prstů jsou proti psím šlépějím předsunuty špičky krajních prstů. (Tvarem připomínají liščí stopy, které jsou ovšem nesrovnatelně menší.) Oba prostřední prsty jsou ještě uloženy blízko sebe (jejich otisky jsou k sobě stěsnány) a jejich špičky jsou stočeny k sobě (směrem dovnitř). Dlaňový mozol má typický trojlaločný tvar a je posazen hodně vzadu, takže (podobně jako u lišky) vzniká i ve stopě vlka značně velké volné místo mezi všemi pěti mozoly. Přední šlépěj měří do délky obvykle 9,5 až 11 cm a do šířky 8,5 až 10 cm. Zadní

V kroku a klusu vlk „čáruje“, běžící zanechává čtyřstopu – přední otisky patří zadním nohám

„Vlčí manželství“
trvá po celý život

šlápěj je opatřena stejně jako přední nápadně silnými drápy (otisky jsou při srovnání s drápy psů delší a špičatější). Otisky zadní stopy měří do délky 7,5 až 8 cm a je široká 5,5 až 7 cm.

Lze tedy shrnout, že vlčí stopa se podobá stopě velkého psího plemene, avšak typickým znakem vlčí šlápěje je její štíhlost a kuželovité zašpičatění.

Výrok vlka měří obvykle asi 25 cm. Délka kroku při pomalé chůzi (která je ovšem u vlků dosti vzácná) je kolem 80 až 90 cm, při klusu je obvykle dlouhá kolem 100 cm a v úprku 150 a více centimetrů. (Poznámka: všechny uvedené míry se týkají evropského vlka.)

Vlci se pohybují nejčastěji klusem, někdy krokem, vzácněji cvałem a tryskem (obvykle při útěku nebo při závěrečné fázi lovu). Nejčastěji vlk „čáruje“, tyto otisky šlápějí zanechává vlk při klusu, přičemž všechny šlápěje jsou uloženy v jedné čáře za sebou (vznikají dvojotisky), kdy kladou pravidelně za sebou rozložené šlápěje předních běhů, do nichž dostupují zadními končetinami souběžně. To je podstatná odlišnost od stopní dráhy psa: pes nečáruje, nýbrž křížuje!

Je-li na stezce více vlků, chodí nejčastěji v zástupu. Našlapují do šlápějí předchozího vlka. Z takové stopní dráhy nelze rozlišit, jak početná vlčí smečka tudy prošla. K tomu, aby se nám podařilo určit jejich početnost, je třeba vyhledat přiro-

zenou překážku, kterou vlci museli překonat - vývrat stromu, lesní bystrinu, skalnatý hřeben apod. U překážky se totiž stopy rozcházejí podle toho, jak jednotlivá zvířata překážku překonávala. Je třeba zdůraznit, že i lovící vlčí smečka zpočátku šve kořist v jedné stopní dráze. Teprve v závěru lovu je stopní dráha věnčena stopami předsunutých „bočních hlídek“ a na závěr je zakončena vějířem jednotlivých stopních drah lovících vlků.

Tedy: klusající vlk čáruje, sled šlápějí vytváří téměř přímou čáru. Při tomto pohybu vznikají dvojotisky souběžných šlápějí, které jsou otištěny přibližně ve stejných vzdálenostech odpovídajících délce kroku od 25 do 80 cm. Prchající vlk klade zadní běhy v páru šikmo vedle sebe a zanechává jejich otisky uložené před předními. Přední otisky jsou uloženy za šlápějemi zadních běhů rovněž v páru, ale šikmo, tedy v opačném sledu než předchozí. Vlk prchá mimořádně dlouhými skoky (jeho stopní dráha se při tomto pohybu podobá dráze běžícího psa).

Trus evropského vlka připomíná trus velkého psa především svou velikostí a tvarem. Je zbarven většinou v tmavošedých odstínech. Jeho rozměry jsou obvykle od 10 do 15 cm délky a 2,5 až 3 cm šířky. Vlci svůj trus často odkládají (podobně jako lišky a některé kunovité šelmy) na vyvýšená místa (kameny, pařezy atd.) a mají přitom často podobný zvyk jako naši psi,

když zadními běhy trus zahrnují zemi (v zimě sněhem), čímž výkaly víceméně nedokonale zakrývají. V každém případě nám však trus poskytuje zajímavý doklad o činnosti vlčích střev. Vlčí lejna samozřejmě obsahují i úlomky kostí, chlupy ulovené zvěře, případně peří a dokonce i rybí šupiny.

Někteří vědci upozorňují na dosud nerozluštěnou hádanku a na nepotvrzenou domněnku: vlčí trus prý pomáhá při vlčí komunikaci! Strážce zvěře Roger Peters několikrát pozoroval, že vlci v Superior National Forest několikrát defekovali (vyprázdnili svůj střevní obsah) na odhozené pивní plechovky. Podle jeho názoru výkaly, tak jako jiné pachové značky, vydávají vizuální a čichové signály jiným příslušníkům stejného druhu. Vlci prý tímto způsobem upozorňují na předměty, které pokládají za nebezpečné pro ostatní členy smečky, zejména pak pro mláďata. Defekací prý někteří vlci označují i ocelové nášlapné pasti (železa) a otrávené návnady. Pokud má Roger Peters pravdu ve své hypotéze, že pachová informace v lejnu je určena pro další členy vlčí smečky, potom má jeho předpoklad obrovský význam pro naše pochopení čichové vlčí komunikace.

P. S. V roce 1980 mi udělala velkou radost kniha *Osamělá vlčice* významného českého fotografa přírody Jaroslava Holečka (text je z pera Marie Vackové), kterou vydalo nakladatelství Albatros. Líčí příhody karpatské vlčice Dětvu, kterou pan Holeček ve svém pražském bytě vyplpal z malinkého vlčátka v nádherného vlka. Na jeho fotografických cestách mu byla Dětvu věrnou průvodkyní, často s ní zajížděl do slovenských hor i na svou milovanou Poľanu. Když jsme se v říjnu loňského roku vraceli s fotografem Filipem z Eurocanicrossu, který se konal v maďarském Szilvásváradu v půvabném pohorí Bükk, projížděli jsme slovenskou Detvou. Byl nádherný a slunečný podzimní den a sopečné pohorí Poľana oslepovalo oči barevnými listnatými lesy. Neodolali jsme, zaparkovali na konci městečka a vyrazili s mými aljašskými malamuty vzhůru přes Kalamárku na vrchol Predné Poľany (1367 m n. m.). Na Poľaně žijí vlci, medvědi i rysové. Na túře jsem vzpomínal na *Osamělou vlčici* Jaroslava Holečka. Kulisou vzpomínek byli fauvistické barvy listnatých lesů, daleké výhledy, přeletující krkavci, impozantní jelen klusající holinou i „myškusující“ liška spolu s vědomím, že se pohybujeme v krajině, která své velké šelmy dosud neztratila. Byli jsme opět v krajině s vlky. *Jaroslav Monte Kvasnica*